

„Nem tudom mi kárpótolhatná a magyar nemzet lelkét a 20. századért” – a magyar nemzeti csoporthoz kapcsolódó kollektív áldozati vélekedések vizsgálata

Szabó Zsolt Péter^{1,3*} , Benza Málna², Nikoletti Edina², Oláh Julianna² és Miasnikov Gréti Mirtyll²

¹ Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Ergonómia és Pszichológia Tanszék, Magyarország

² Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Magyarország

³ Pécsi Tudományegyetem, Pszichológia Intézet, Magyarország

EREDETI KÖZLEMÉNY

Beérkezett: 2021. november 3. • Elfogadva: 2022. március 16.

Megjelent az interneten: 2022. augusztus 9.

© 2022 A szerző(k)

Háttér és célkitűzések: Tanulmányunkban a magyar nemzeti csoporthoz kapcsolódó kollektív áldozati vélekedéseket kívántuk vizsgálni egy kérdőívben szereplő nyitott kérdés segítségével. Tanulmányunk három fő kérdése: (1) Milyen kollektív áldozati vélekedések jelennek meg a csoporttagok körében? (2) Milyen kapcsolat van az egyes vélekedések között? (3) Mennyire fontos a csoporttagok számára a csoport történelmi áldozattá válása? *Módszer:* A vizsgálat egy nagyobb kérdőíves kutatás keretében zajlott. Ennek során 933 fő töltötte ki az összehasonlító kollektív áldozati vélekedések kérdőívét. A kérdőív kitöltését követően egy nyitott kérdést tettünk fel, amelyre 139 fő válaszolt. A kapott válaszokra egy kódrendszert dolgoztunk ki. *Eredmények:* Kutatásunk számos kérdésben alátámasztotta a szakirodalom korábbi megállapításait, ugyanakkor a választott módszer segítségével új eredményeket is kaptunk. A magyar csoport történelmi viktimizációjának a jelentősége vitatott, az összehasonlító kollektív áldozati vélekedések közül elsősorban az inkluzív vélekedések jelentek meg, jellemzően nem társulnak okok és tanulságok az áldozattá váláshoz. *Következtetések:* A kollektív viktimizáció szakirodalmában nagy jelentőséggel bíró összehasonlító kollektív áldozati vélekedések kevésbé jelentek meg a magyar kontextusban, a legtöbb vizsgálati személy a kollektív áldozati tudat személyes fontosságára vs. annak hiányára reflektált.

* Levelező szerző. E-mail: szabo.zsolt.peter@gtk.bme.hu

KULCSSZAVAK

kollektív áldozati tudat, összehasonlító kollektív áldozati vélekedések, magyar nemzeti identitás

BEVEZETÉS**Kollektív áldozati vélekedések**

A nemzeti csoporttal való azonosulásnak mind az intenzitása, mind a tartalma döntően meghatároz egy sor csoporton belüli és csoportközi jelenséget (ld. pl. David és Bar-Tal, 2009). A nemzeti csoporttal való azonosulás egy komplex mintázata lehet az úgynevezett kollektív áldozati tudat. A kollektív áldozati tudat háttérében egy olyan vélekedés van, amely szerint a saját csoportot igazságtalan, erkölcstelen, túlzó mértékű agresszió érte egy vagy több külső csoport részéről, és ezt az agressziót a saját csoport képtelen volt megakadályozni (Bar-Tal, Chernyak-Hai, Schori és Gundar, 2009). Az elmúlt években több nemzetközi és magyar összefoglaló tanulmány született ennek az identitásmintázatnak a különböző típusairól, valamint az identitásmintázathoz kapcsolódó érzelmekről, viselkedésekről, vélekedésekről (ld. pl. Fülöp és Kővágó, 2018; Mészáros, Vámos és Szabó, 2018; Szabó, 2020; Vollhardt, 2012). Jelen tanulmányban éppen ezért a témának csak a kutatásunk szempontjából fontos, lényegi kérdéseit mutatjuk be.

A kollektív áldozati tudattal kapcsolatos első vizsgálatok elsősorban a viktimizációt kísérő és/vagy a viktimizáció következményeképpen megjelenő identitáskonfigurációkkal, vélekedésszisztemekkel foglalkoztak. Ilyen például az áldozati élményből származó általánosított bizalmatlanság, a Bar-Tal és Antebi (1992a, 1992b) által leírt „ostromlott erő” jelenség, amelynek során a csoport tagjai kialakítanak egy olyan vélekedést, mely szerint a csoport tagjain kívül senkiben sem lehet bízni, és a külső csoportok ártó szándékkal rendelkeznek a csoport irányába. A lengyel csoport tagjainak körében vizsgálva például az ostromlott erő mentalitás kialakulása együtt járt az antiszemitizmussal (Golec de Zavalá és Cichoka, 2012). A csoportközi viszonyok szempontjából hasonlóan rombolók az úgynevezett versengő áldozati vélekedések. Ilyenkor a csoport tagjai úgy vélik, hogy más csoportokkal összehasonlítva a saját csoportot mennyiségében több agresszió érte, mint más csoportokat, legyen szó akár a konfliktusban részt vevő másik csoportról vagy éppen az agresszor más áldozatairól. Noor, Shnabel, Halabi és Nadler (2012) a versengő áldozatisággal kapcsolatban több olyan dimenziót is megneveznek, amely a versengés tárgya lehet: fizikai dimenzió (pl. a csoportközi agresszióban szereplő csoportok halálos áldozatainak a száma), materiális dimenzió (pl. az olyan erőforrásokhoz való hozzájutás korlátozása, mint a lakhatás, oktatás, munka), kulturális (pl. a csoport vallásos szokásainak az elvesztése, vagy tágabban a csoport életformájának az elvesztése), pszichológiai (pl. érzelmi veszteségek, stressz), a bántalmazás illegitim jellege (pl. a saját csoport szenvedése sokkal igazságtalanabb volt, mint más csoportok szenvedése). De Guissmé és Licata (2017) feltárta továbbá, hogy a versengő áldozatiság tárgya lehet pusztán az elismerésért való versengés. Az ilyen típusú versengő áldozati vélekedéseknek számos kutatás eredménye szerint negatív következménye van a csoportközi viszonyokra nézve, például azáltal, hogy csökkenti a megbocsátásra való hajlandóságot (Noor, Brown és Prentice, 2008; Noor és mtsai, 2012). Kapcsolódik továbbá a saját csoport viktimizációjára irányuló állandó figyelem jelensége is (Perpetual Ingroup Victimhood Orientation, PIVO; Schori-Eyal, Klar és Ben-Ami, 2017; Schori-Eyal, Klar, Roccas és McNeill, 2017), amely egy három komponensből álló kollektív áldozati

vélekedés „halmaz” (a trauma egyedisége, bizalmatlanság a külső csoportok irányába, a múlt és a jelen fenyegetései közötti kapcsolat). A PIVO-n magas pontszámot elérő emberek ártó szándékot tulajdonítanak a külső csoportok tagjainak, kevesebb hajlandóságot mutatnak a megbocsátásra és megbékülésre, és támogatják az agresszív *válaszokat* (Schori-Eyal, Klar és Ben-Ami, 2017; Schori-Eyal, Klar, Roccas és mtsai, 2017). A PIVO torz észlelési ítéletekhez és a saját csoportot pozitív színben, a külső csoportot negatív színben feltüntető motivált megismeréshez vezet (Schori-Eyal, Klar, Roccas és mtsai, 2017).

A kollektív áldozati vélekedésekkel kapcsolatban később aztán megjelentek olyan tanulmányok is, amelyek úgy érveltek, hogy a viktimizáció fokozott érzékenységre is átfordulhat: a viktimizált csoport tagjai egyfajta történelmi tanulságként élik meg, hogy ne váljanak agresszorrá, sőt tétlen szemlélővé sem (Klar, Schori-Eyal és Klar, 2013). A kollektív áldozati vélekedések egy csoportja erre a gondolatra rímelve a negatív csoportközi következmények helyett pozitív következményekhez vezet. Ilyen például a „szenvedésből született altruizmus” jelensége, amikor a viktimizált csoport tagjai erős szándékot mutatnak más áldozati csoportok tagjainak megsegítésére (Staub és Vollhardt, 2008). A PIVO-hoz kapcsolódik a félelem az agresszorral való válástól jelenség koncepciója (Fear of Victimized, FOV), amely a csoporttagoknak az attól való félelmét jelenti, hogy a csoportot korábban ért agresszió miatt a csoport is az agresszió útjára léphet (Schori-Eyal, Klar és Ben-Ami, 2017; Schori-Eyal, Klar, Roccas és mtsai, 2017).

A fent bemutatott kutatások az összehasonlító áldozati vélekedések terminus alatt összegezhetők (Vollhardt, 2012): a kutatások megkülönböztetik az úgynevezett exkluzív és inkluzív kollektív áldozati vélekedéseket, valamint egy harmadik csoportot is, az úgynevezett lefelé történő összehasonlításokat. Az exkluzív kollektív áldozati vélekedések azok a vélekedések, amelyek a saját csoport szenvedésére helyezik a fókuszot, és úgy értelmezik az eseményeket, hogy a saját csoport minőségileg vagy mennyiségileg többet szenvedett, mint más csoportok tagjai. Az inkluzív kollektív áldozati vélekedések azok a vélekedések, amelyek elsősorban a hasonlóságot emelik ki a saját és a külső csoportok szenvedése között, míg a lefelé történő összehasonlítás során a saját csoport szenvedése mennyiségében vagy minőségében kevesebbnek tűnik, mint a külső csoportok szenvedése. A kutatások eredményei szerint az exkluzív kollektív áldozati vélekedések általában negatív csoportközi kimenetekkel kapcsolódnak össze (pl. bizalmatlanság a külső csoport tagjaival szemben és a társas távolság növelésének a vágya; Vollhardt és Bilali, 2015), az inkluzív kollektív áldozati vélekedések pedig pozitív csoportközi kimenetekkel (például szolidaritás más viktimizált csoportok tagjaival és nagyobb hajlandóság a megbocsátásra, békülésre; Noor, Shnabel, Halabi és Doosje, 2015; Vollhardt és Bilali, 2015). Kevesebbet tudunk a lefelé történő összehasonlítás következményeiről (összefoglalóan erről Szabó, 2020; Vollhardt és mtsai, 2021a).

Az összehasonlító kollektív áldozati vélekedésekkel kapcsolatos vizsgálatok bár fontos felismerésekhez vezettek, bizonyos szempontból korlátozták a kollektív áldozati tudattal kapcsolatos ismereteinket. A kutatók viszonylag hamar létrehozták az ilyen vélekedéseket mérő kérdőíveket (pl. Bar-Tal és Antebi, 1992a, 1992b; Cohrs, McNeill és Vollhardt, 2015; Noor és mtsai, 2012; Schori-Eyal, Klar és Ben-Ami, 2017; Schori-Eyal, Klar, Roccas és mtsai, 2017; Vollhardt, Cohrs és mtsai, 2021). Ezek a mérőeszközök korlátozó értelmezési keretként működtek a vizsgálati személyek számára, hiszen amikor a saját csoportjuk viktimizációjára reflektáltak, csak a feltett kérdések mentén teheték ezt meg. Ez legalább három módon korlátozta a jelenség megértését: (1) tartalmi szinten, (2) a komplexitás szintjén és (3) a szubjektív fontosság szintjén. Tartalmi szinten ezek a kérdőívek megakadályozták, hogy bizonyos áldozati vélekedések megjelenjenek a diskurzusban, pusztán azért, hogy ezek a vélekedések

nem szerepeltek a kérdések között. Ilyen például a saját csoport észlelt elárulása, a szenvedésből született büszkeség és a viktimizáció láthatatlansága (Szabó, 2020). Lehetséges, hogy az irányított kérdésekre ugyan reflektáltak a kutatásokban részt vevő vizsgálati személyek (pl. meg tudták mondani, hogy szerintük a csoportjuk többet vagy kevesebbet szenvedett más csoportoknál), de ezeknek a kérdéseknek nem volt valódi fontossága a számukra abban, ahogyan a csoporttal történeteket értelmezték.

Újabban többen felvetették, hogy szükség van olyan kutatási megközelítésekre, amelyek képesek komplexen kezelni a csoporttagok kollektív viktimizációval kapcsolatos vélekedéseit (McNeill, Pehrson és Stevenson, 2017; Nair és Vollhardt, 2019; Twali, 2019; Vollhardt és Nair, 2018; Vollhardt, Szabó, McNeill, Hadjiandreou és Winiewski, 2021). Ahhoz, hogy megértsük, hogy a csoport tagjai miként konstruálják meg a csoport viktimizációját, fontos megengednünk nekik, hogy olyan módon válaszolhassanak, ami megengedi a komplexitás megjelenését. Ilyen komplexitás például, hogy a kitöltő egyszerre lehet több áldozati csoport tagja (Nair és Vollhardt, 2020), vagy definiálhatja úgy a csoportja történetét, hogy abban a csoport áldozatként és agresszorként is megjelenik, illetve rendelkezhet egyszerre látszólag egymásnak ellentmondó exkluzív, inkluzív és lefelé összehasonlító vélekedésekkel. Cohrs és munkatársai (2015) bevezették a szelektív inkluzív áldozati vélekedések fogalmát, amikor a csoport tagjai úgy alakítanak ki inkluzív áldozati vélekedéseket, hogy az észlelt hasonlóságból más csoportokat – leggyakrabban éppen a konfliktusban lévő külső csoport tagjait – kizárják. Ez az inkluzivitás a konfliktus szempontjából nem előremutató, sőt lehet stratégiai jellegű is: a hasonlóságra való rámutatás lehet annak az eszköze, hogy a saját csoport más áldozati csoporttal egyenértékű támogatást szerezhessen (Yildiz és Verkuyten, 2011).

Az összehasonlító kollektív áldozati vélekedéseket vizsgáló kutatások nemcsak a tartalom és a komplexitás szintjén szűkítették le a vizsgálati személyek mozgásterét, hanem impliciten tartalmaztak egy megkérdőjelezhető feltételezést is. E szerint a vizsgálati személyek számára a csoporthoz való tartozásuk miatt fontos a csoport áldozattá válása, és inkább csak az a kérdés, hogy miként konstruálják meg ezt a viktimizációt (több, kevesebb, más jellegű, hasonló és így tovább más csoportok szenvedéséhez képest). Néhány vizsgálatban ugyan moderátor változóként mérték a saját csoport áldozattá válásának a személyes fontosságát (pl. Vollhardt, Cohrs és mtsai, 2021), mégis az kevésbé merült fel a kutatókban, hogy előfordulhat, hogy a csoport viktimizációja valójában egyáltalán nem fontos egy csoporttag számára. Ez részben érthető volt, hiszen a kollektív áldozati tudat első vizsgálatai olyan erőszakos, máig fennálló konfliktusokhoz kapcsolódnak, ahol a konfliktus jelentősége megkérdőjelezhetetlen a jelen szempontjából (Szabó, 2020). Ugyanakkor kérdéses, hogy mennyire fontos egy-egy csoporttag számára a csoporthoz való tartozása szempontjából egy olyan konfliktus, amely már lezárult, és amelyhez a jelenben nem kapcsolódnak erőszakos események.

A kutatási kérdéseink és a kapott eredmények bemutatása előtt ismertetjük a kollektív áldozati tudattal kapcsolatos magyar vizsgálatok eredményeit, valamint azokat az áldozati vélekedéseket, amelyeket korábban kevésbé vizsgáltak, de véleményünk szerint relevánsak lehetnek a magyar kontextusban.

A magyar kontextus és a kollektív áldozati vélekedések

A magyarság magára hagyatottságával kapcsolatos írások már egészen korán megjelentek (ld. pl. Ladányi, 2015). Az „egyedül vagyunk érzés”, a magyarok áldozataiért „rút hálátlansággal” fizető Európa kapcsolódik össze az „Európa védőbástyája” képpel (Csepeli, 2013a; Pataki, 2011).

Számos szociálpszichológiai írás emeli ki a mohácsi vészt, a trianoni békeszerződést, a holokausztot és az 1956-os forradalom leverését, mint a magyar identitást szervező kollektív traumákat (pl. Csepeli, 2013b; Fülöp, Csertő, Ilg, Szabó, Slugoski és László, 2013; László, 2012; Mészáros, Szabó és László, 2013). Megjelenik a kollektív áldozati tudatra jellemző externalizáció gondolata is: a saját csoport alacsony észlelt ágenciája, *sodródás*, amelyben a kudarcok oka jellemzően a külső tényezőkben található meg (Csepeli, 1992, 2013a).

A magyar nemzeti identitással kapcsolatos pszichológiai tartalmak rendszerezett feltárására a László János által vezetett narratív szociálpszichológiai kutatócsoport vállalkozott (összefoglalóan erről László, 2012). A narratív tartalomelemzés, a kérdőíves és kísérleti eljárások segítségével egy konzisztens kép rajzolódott ki, amelyet László (2012) magyar történelmi pályának nevezett el. Ez a történelmi pálya a dicső régmúlttal indult, amelyet a mohácsi csatavesztést követően zömében már csak kudarcok követtek. A török megszállást követően megjelenő pozitív események végül tragédiába fordultak, ahol a magyarok ugyan erkölcsi győztesekként kerültek ki a konfliktusból, de jellemzően magas árat fizettek az ellenállásukért. László (2012) úgy érvelt, hogy ez a történelmi pálya egy olyan nemzeti identitást hozott létre, amely nagymértékben megfelel a Bar-Tal és munkatársai (2009) által leírt kollektív áldozati tudat mintájának. Az események fölött érzett alacsony kontroll és ágencia (Ferenczhalmi, Szalai és László, 2011) összekapcsolódik a külső szereplőknek tulajdonított negatív kognitív állapotokkal (Vincze, 2009), ami végeredményben egy passzív, elszenvedett történelemfelfogáshoz vezet (Csepeli, 2013a). Ezt a történelemfelfogást mélyítik az értékelésben és a perspektívában való torzítások is (pl. Csertő és László, 2013; Vincze, Ilg és Pólya, 2013). Ezt a történelemfelfogást olyan érzelmek kísérik (szomorúság, csalódottság, félelem, irreális remény, irreális lelkesedés), amelyek egy depresszív dinamikának felelnek meg (Fülöp, 2010; Fülöp és mtsai, 2013). A történelem során a magyarokat ért traumatikus események kognitív és érzelmi feldolgozása elmaradt, ami egy érzelmileg instabil, sérülékeny, a külső csoportokat ártó szándékkal felruházó nemzeti identitáshoz vezetett (Gyáni, 2012; Jenei és Vincze, 2021; László, 2012).

Ahogy azt fentebb említettük, ez a történelemészlelés megfelel a Bar-Tal és munkatársai (2009) által leírt kollektív áldozati tudat állapotának. Vannak azonban olyan jellegzetességei a magyar kontextusnak, amelyek a meglévő hasonlóságok mellett jelentősen különböznek az általában vizsgált csoportközi viszonyoktól. Szabó (2020) mutatott rá arra, hogy a kollektív áldozati vélekedésekkel kapcsolatos vizsgálatok döntő többsége az izraeli–palesztin, valamint az ír kontextusban született, vagy olyan élő konfliktusokat vizsgált, mint a délszláv háború és a ruandai népirtás. A magyar helyzet ezektől eltér. Először is kiemelhető, hogy a rendszerváltás óta Magyarországon nem történt semmilyen fegyveres konfliktus, az ország békében él immáron három évtizede. Ez eltér az izraeli–palesztin helyzettől, amelyet a nemzetközi szakirodalomban sokszor a „megoldhatatlan”, „lezárhatatlan” konfliktusok mintapéldájaként említenek, és ahol a viktimizáció folyamatosan zajló és táplált élmény (Nets-Zehngut és Bar-Tal, 2007), és eltér azokról az erőszakos konfliktusokról is, amelyekben a csoport egy jelentős része közvetlenül is érintett volt (Vollhardt, 2012). A magyar áldozattá válás a történelmi viktimizáció tipikus példája, ahol a csoport ellen nem zajlik a jelenben erőszakos támadás (ez ugyanakkor nem zárja ki sem azt, hogy valódi fenyegetésnek van kitéve a csoport, sem azt, hogy úgy érzékelik a csoport egyes tagjai, hogy fenyegetésnek vannak kitéve). Különbözik a magyar, vagy tágabban a kelet-közép-európai kontextus abban is, hogy a magyarok ma többségi nemzetként élnek a saját

országukban, szemben például a kollektív áldozati vélekedések, történelmi trauma területén szintén sokat vizsgált amerikai, kanadai, ausztrál őslakos népekkel.

A magyar kollektív viktimizáció elsősorban olyan élményekből származik, ahol a magyarság egy nála jóval erősebb, hatalmasabb féllel vagy akár szövetségi rendszerrel került szembe. A szociálpszichológiai kutatások megkülönböztetik az úgynevezett szimmetrikus vs. aszimmetrikus konfliktusokat. Az aszimmetrikus konfliktusban a viktimizált csoport tagjai nagymértékben élik át a tehetetlenség érzését. Az ilyen típusú konfliktusokban az igazságosság helyreállítása a konfliktuskezelés első, elengedhetetlen lépése (Penic, Elcheroth és Morselli, 2017). Azt feltételezzük, hogy az aszimmetrikus konfliktusokban kevésbé lesznek fontosak az összehasonlító áldozati vélekedések, hiszen a szimmetrikus konfliktusokhoz képest az összehasonlításból hiányzik egy fontos szereplő, az a konfliktuspartner, akivel szemben agresszorként és áldozatként is megjelenik a saját csoport. Az aszimmetrikus konfliktusban szereplő erősebb, hatalmasabb félre vonatkozó összehasonlítások értelmetlenek, így az összehasonlítás tárgyai legfeljebb más áldozati csoportok lehetnek, a konfliktuspartner nem. A szimmetrikus konfliktusokban az összehasonlító kollektív vélekedések egyik leggyakoribb tárgya éppen a konfliktuspartner.

Fontos továbbá, hogy a magyar áldozattá válás narratívájából hiányzik az egyértelműen azonosítható konfliktuspartner, akihez képest meg lehet határozni például a szenvedés jellegét, mértékét vagy legitimációját. Az agresszor szerepében azonosítható például az Oszmán Birodalom, a Habsburg Birodalom, a megszálló németek, a Szovjetunió, de a csoporttagok által ma is súlyosabbnak tartott kollektív trauma, a trianoni békeszerződés (ld. [Trianon 100 MTA-Lendület Kutatócsoport](#)) hasznélvezői elsősorban nem ezek az agresszorok, hanem a szomszédos országok voltak (pl. Románia, Szlovákia). Egyértelmű konfliktuspartner hiányában ugyanakkor nehezebb megtenni azokat az összehasonlításokat, amelyek a szakirodalomban gyakran tárgyalt kontextusokban kézenfekvők (pl. az izraeliek vagy a palesztinok szenvedtek-e többet; a protestáns írek vagy a katolikusok; a hutuk vagy tuszik stb.).

Ebben a tanulmányban és máshol is (ld. [Szabó, 2020](#)) úgy érvelünk, hogy az ilyen típusú történelmi viktimizáció, amely aszimmetrikus konfliktusokból származik, amelyben az agresszorok, a tétlen bámészkodók és a nem létező szövetségesek nehezen választhatók el egymástól, és amelyben nincs a jelenben fizikai agresszió a csoport ellen, a kollektív áldozati vélekedések egy sajátos készletéhez vezet. Várakozásaink szerint ebben a kontextusban a szimmetrikus konfliktuspartnerek hiányában nincs akkora jelentősége az összehasonlító kollektív áldozati vélekedéseknek, megkérdőjelezhetővé válik egyáltalán a csoport viktimizációjának a jelentősége, és előtérbe kerülnek olyan, eddig kevésbé vizsgált vélekedések is, mint az áldozattá válás láthatatlansága, el nem ismertsége, az észlelt külső és belső árulás és a szenvedésből született büszkeség. A pervazív, sok cselekvő által elkövetett agresszióval kapcsolatban megjelenik a lezáratlanság érzése, az igazságtétel igénye, valamint elmarad az érzelmi-kognitív feldolgozás (erről részletesebben ld. [Fülöp és mtsai, 2013](#); [Gyáni, 2012](#); [László, 2012](#)).

A láthatatlan, elfelejtett, el nem ismert kollektív viktimizációról először [Woolford és Wolejszo \(2006\)](#) írtak a roma holokauszttal kapcsolatban. A központi eleme ennek a vélekedésnek, hogy a csoport tagjai az egyedüliek, akik tudnak a csoport viktimizációjáról. Az el nem ismertség a korábbi vizsgálatokban együtt járt a negatív csoportközi attitűdökkel nem csupán az agresszorok irányába, hanem más áldozati csoportok felé is ([Vollhardt, Mazur és Lemahieu, 2014](#); [DeGuissemé és Licata, 2017](#)). A láthatatlanság összekapcsolódik az igazságtalanság érzésével, és beindítja a csoportközi versengést is. A lengyel szociálpszichológus, Bilewicz erről így ír: „Van egyfajta el nem ismertség érzés a lengyel történelemmel kapcsolatban

a lengyelekben. A legtöbb ember az Egyesült Államokban elismeri a holokausztot, de nem tud semmit a lengyelek szenvedéséről a második világháború során. Ez az igazságtalanság érzéséhez vezet” (idézi Galili, 2018).

A külső és belső árulás érzése szintén része ennek a kollektív áldozati vélekedés rendszernek. Ez az árulás ráadásul összekapcsolódik azzal az érzéssel, hogy a csoport viktimizációja gyakran akkor történt, amikor a csoport nem csak magát, hanem az őt elárulókat is védeni próbálta. Erre jó példa a „kereszténység védőbástyája” koncepció, amely szerint a magyarok (más, a régióban élő népekhez hasonlóan) éppen akkor szenvedték el a történelmi pályában az első igazi törést, amikor az egész keresztény Európát védték a török veszedelemmel szemben (László, 2012). A hősieks küzdelmek képeiben gyakran helyet kapnak a nyugati országok, amelyek nem küldtek segítséget a harcolóknak (Moldoveanu, 2016). Ez a gondolat aztán újra megjelenik a második világháború végével kapcsolatban, amikor a nyugati hatalmak átadták a régió országait a Szovjetunióknak, majd ígéretükkel ellentétben nem segítettek a fegyvert fogó kis országoknak (McManus, 2006). Fontos leszögezni, hogy a szociálpszichológia nem foglal állást ezeknek a vélekedéseknek a ténybeli valóságtartalmáról, sokkal inkább azon van a hangsúly, hogy ezeknek az elképzeléseknek milyen következményei vannak a csoporton belüli és csoportközi viszonyokra.

A magára hagyott, elárult áldozati csoport tagjai gyakran alakítanak ki egyfajta áldozati büszkeséget, amely a szenvedésből és a túlélésből származik. A magyar, a lengyel és a szerb nemzeti identitás is sok tekintetben ezen a „túlélő büszkeségen” alapul (ld. pl. Bilewicz és Jaworska, 2013). A kollektív áldozati tudattal kapcsolatos vizsgálatok érdekes módon ennek a büszkeségnek, pozitív identitásnak a hatását kevésbé vizsgálják. Taylor, Wood és Lichtman (1983) az egyéni áldozattá válással kapcsolatban mutatták meg, hogy az áldozati élményt átélő személyek sokszor különlegesebbnek tartják magukat, mint azokat, akiknek nem voltak hasonló élményei.

Érvelésünk szerint ez a kontextus nemcsak abban különbözik más áldozati kontextusoktól, hogy milyen vélekedésekhez vezet, hanem abban is, hogy sokkal inkább *nyitott* kérdéssé válik benne a történelmi viktimizáció fontossága a jelenre nézve. Miközben a viktimizáció helyel-közzel lehet objektív, történelmi tényeken alapuló, az áldozati tudat kialakítása szükségszerűen szubjektív (ld. Bar-Tal és mtsai, 2009; Vollhardt, 2012). Egy az erőszakos konfliktusok szempontjából lezárt történelmi viktimizáció relevanciája más módon, mint egy „megoldhatatlan”, „lezárhatatlan” konfliktus relevanciája. Előbbiben erőteljesebben jelenhetnek meg azok a vélemények, amelyek szerint a régmúlt konfliktusainak már nincs igazi jelentősége a csoport mai helyzetére, vagy hogy vannak olyan aktuális történések, amelyek fontosabbak a csoport identitása szempontjából, mint a múlttal való foglalkozás. A csoporttagokban az is felmerülhet, hogy a történelmi viktimizációval való foglalkozás egyenesen ártalmas, negatív következményekhez vezet.

Kutatásunk célkitűzései a következők voltak: (1) a korábban feltárt kollektív áldozati vélekedések vizsgálata a magyar kontextusban félig nyitott kérdezési technika segítségével, (2) eddig kevésbé vizsgált, de a magyar kontextusban releváns kollektív áldozati vélekedések azonosítása, (3) a kollektív áldozati vélekedések egymásba fonódásának a vizsgálata és (4) a csoport áldozattá válása szubjektív fontosságának a vizsgálata. Ezekkel a célokkal kapcsolatban a következő várákázásaink vannak: (1) az aszimmetrikus konfliktusok által meghatározott magyar kontextusban az összehasonlító kollektív áldozatok nem lesznek a csoporttagok fókuszában a csoport viktimizációjával kapcsolatban a hasonló erővel bíró konfliktuspartner hiánya miatt, (2) előtérbe kerülnek olyan kollektív áldozati vélekedések, mint a saját csoport áldozattá válásának észlelt láthatatlansága és a szenvedésből született büszkeség, (3) a kollektív áldozati vélekedések közötti kapcsolatok komplexek lesznek abban az értelemben, hogy látszólag akár egymásnak

ellentmondó áldozati vélekedések jelennek meg egymás mellett (pl. a saját csoport viktimizációjának egyediségét kiemelő válasz összekapcsolódik inkluzív / lefelé összehasonlító áldozati vélekedésekkel), és (4) a történelmi viktimizáció észlelt lezártsága miatt sok csoporttag megkérdőjelezi a csoport áldozattá válásának jelenbéli fontosságát.

MÓDSZER

Minta és eljárás

A vizsgálat egy nagyobb nemzetközi kutatás keretében zajlott. Az eljárás minden esetben ugyanaz volt: a vizsgálati személyek elsőként demográfiai kérdésekre válaszoltak, majd kitöltötték az összehasonlító kollektív áldozati vélekedéseket (exkluzív, inkluzív, lefelé összehasonlítás) és a kollektív áldozattá válás személyes fontosságát mérő kollektív áldozati vélekedések kérdőívet (Vollhardt, Cohrs és mtsai, 2021). A kérdőív kitöltését követően a vizsgálati személyek egy nyitott kérdést kaptak: „Amennyiben szeretné velünk megosztani a véleményét ebben a témában, vagy szeretné a fenti válaszait részletesebben is kifejteni, kérjük, használja az alábbi szövegdobozt!”¹ A tágabb nemzetközi kutatás eredményeiről beszámoltunk máshol (Vollhardt, Szabó és mtsai, 2021).

A magyar adatok három kérdőíves adatgyűjtésből származtak ($N = 933$), amelyeket 2016-ban és 2017-ben végeztünk el kényelmi mintavétellel (Mészáros és Szabó, 2018). A kérdőíveket online gyűjtöttük, a közösségi médiában és személyes kapcsolatokon keresztül toborozva a vizsgálati személyeket.

A nyitott kérdésre összesen 139 válasz érkezett, ami a 14,9%-a volt a kérdőíves vizsgálat résztvevőinek. A 139 fő átlagos életkora 27,7 volt ($SD = 10,61$), a legfiatalabb résztvevő 18 éves, a legidősebb résztvevő 78 éves volt. A vizsgálati személyek 57,6%-a nő, 42,4%-a férfi volt. A minta iskolai végzettsége magas volt: 50,7% rendelkezett egyetemi diplomával (BA, MA vagy PhD), 41,7% rendelkezett érettségivel (ide tartoztak azok is, akik éppen BA képzést végeztek), és mindössze 7,7%-nak volt az érettségénél alacsonyabb iskolai végzettsége. A nyitott kérdésre válaszolók fő demográfiai jellegzetességeikben nem tértek el a nem válaszolóktól: életkor, $t(205,093) = 1,931$, $P > 0,05$, nem, $\chi^2(1) = 2,301$, $P > 0,05$, végzettség szintje, $\chi^2(6) = 10,784$, $P > 0,05$. A nyitott kérdések szabadon hozzáférhetők a következő linken keresztül: https://osf.io/eu8kj/?view_only=bb44b0a9d77a425c975fb69d6c4b69a0.

Elemzés

A nyitott kérdésre adott válaszok elemzésére a Schreier (2012), valamint Terry és Braun (2017) által leírt tematikus elemzési módszert választottuk, ami kombinálja a kvalitatív és a kvantitatív

¹A nyitott kérdést megelőző kollektív áldozati vélekedések kérdőív instrukciója a következő volt: „A következőkben az Ön véleményére leszünk kíváncsiak a magyarok történelem során átélt nehézségeivel és megpróbáltatásaival kapcsolatban, illetve, hogy ezek mit jelentenek napjainkban. Magyarországot a történelem során újra és újra olyan nehéz időszakok és erőszakos konfliktusok sújtották, mint például: a mohácsi csata, a török megszállás, a Habsburg megszállás, a trianoni békeszerződés, a német megszállás és a szovjet megszállás. Az alábbiakban olyan kérdések lesznek, amelyek ezekre a tapasztalatokra kérdeznek rá más kelet-közép-európai nemzetek tapasztalataival összefüggésben. Amikor Kelet-Közép-Európára utalunk, akkor az alábbi országokat értjük ez alatt: Németország, Ausztria, Szlovénia, Horvátország, Szerbia, Románia, Ukrajna, Szlovákia, Csehország, Lengyelország és Magyarország.

eljárásokat, és két lépésből áll. Az első lépésben induktív és deduktív eljárások segítségével létrehoztunk egy kódrendszert. A kezdeti kategóriákat a meglévő elméleti és empirikus vizsgálatok tanulságai alapján hoztuk létre (deduktív eljárás). Ezt követően elolvastuk az összes választ, majd ez alapján kiegészítettük a kódrendszert, hogy az minél teljesebb legyen (induktív eljárás). A kódrendszer ezt követően többszöri finomításon, ellenőrzésen ment keresztül, amelyet a fent említett nemzetközi kutatókból álló csoport végzett el. Ebben a szakaszban a cél az volt, hogy minden kód kapjon egy pontos fogalommeghatározást példákkal együtt. A kódrendszer létrehozásának következő lépése az volt, hogy az eredeti kódokat kiegészítettük magyarspecifikus kódokkal.

Az így létrejött kódrendszer hat tematikus egységből állt, amelyekben négy szinten (tematikus egységek 6 kód, fő kódok 25 kód, alkódok 32 kód, alkódok alkódjai 33 kód) kerültek kódolásra a válaszok. A hat tematikus egység a következő volt: I. Összehasonlító kollektív áldozati vélekedések, II. A kollektív viktimizáció tanulságai, III. A csoport kollektív viktimizációjának a fontossága, IV. A csoport kollektív viktimizációjának kiváltó okai, V. Egyéb kódok, VI. Magyarspecifikus kódok. Mind a hat tematikus egységhez tartoztak fő kódok. Például az „III. A csoport kollektív viktimizációjának a fontossága” tematikus egységhez 2 fő kód tartozott: III.1. A kollektív viktimizáció fontos és III.2. A kollektív viktimizáció nem fontos. A fő kódokat tovább bontottuk alkódokra, például III.1.2. A megemlékezés és ünneplés fontossága vagy III.2.3. Az áldozatiságra való fókuszálás káros következményei, majd néhány esetben létrehoztuk az alkódok alkódjait is, például III.2.3.a. Az áldozatiságra való fókuszálás megakadályozza a fejlődést és változást és III.2.3.b. Az áldozatiságra való fókuszálás negatív érzelmekhez vezet. A kódrendszert az 1. ábra mutatja be áttekintő módon.

A kódrendszer létrehozását követő második lépésben került sor a kódolásra. A vizsgálati személyek válaszaik voltak a kódolási egységek, függetlenül a válaszok hosszúságától és

1. ábra. A kódrendszer

komplexitásától. Ez azért fontos, mert így lehetséges volt a kódok együttes előfordulásának a vizsgálata, azaz a kollektív áldozati vélekedés rendszerek feltárása. Első lépésben próbakódolást végeztünk a válaszok első tíz százalékára, majd az itt szerzett tapasztalatok és a kódrendszer újabb finomítása alapján sor került a végleges kódolásra. A próbakódolást a kutatás nemzetközi vezetője, valamint e tanulmány három szerzője végezte el. A végleges kódolást két személy végezte: a kutatás vezetője, valamint e tanulmány első szerzője. A kódolói megbízhatóságot a Cohen-féle kappával mértük, amelynek az átlagos értéke 0,78 volt. Ez megfelelő kódolók közötti megbízhatóságnak tekinthető. A kódolók közötti egyet nem értéket megbeszéléssel oldottuk meg, a megbeszélést követően pedig ki tudtuk számolni az egyes kódok gyakoriságát.

Etikai vonatkozások

A kutatást az Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar Kutatásetikai Bizottsága 2016/272 iktatási számmal jóváhagyta. A kutatás megkezdése előtt beleegyező és tájékoztató nyilatkozatot kaptak a vizsgálati személyek, a kutatásban való részvételüket bármikor megszakíthatták, és lehetőségük volt arra is, hogy a nyitott kérdést megválaszolatlanul hagyják. A vizsgálati személyeket tájékoztattuk a kutatás céljairól, és adtunk meg olyan elérhetőséget a számukra, amelyen keresztül elérték a kutatás vezetőjét, ha bármilyen kérdésük, észrevételük támadt.

Eredmények

A tematikus kódok előfordulási gyakoriságából az látszik, hogy a vizsgálati személyek leggyakrabban arra reflektáltak, hogy mennyire fontos nekik a saját csoport áldozattá válása (56,8%), ezt követték az összehasonlító kollektív áldozati vélekedések (46%), és jóval kevesebben foglalkoztak a kollektív viktimizáció tanulságaival (7,9%) és a kiváltó okaival (7,2%). A vegyes – például módszertani, politikai, a viktimizáción kívül eső témákat behozó – kódok aránya 28,1% volt. A magyar csoportra specifikus kódok gyakorisága 23,7% volt. A kódrendszerben szereplő tematikus egységek és fő kódok előfordulási gyakoriságát az [1. táblázatban](#) mutatjuk be.

A saját csoport viktimizációjával kapcsolatban a vizsgálati személyek majdnem fele (49,6%) a fontosság hiányát emelte ki, 16,5% a fontosság meglétét. A fontosság hiányáról beszámoló vizsgálati személyek közül a legtöbben amellett érveltek, hogy tovább kell lépniünk, magunk mögött hagyva az áldozatiságunk történetét, sőt a viktimizációra való fókuszálásnak negatív következményei lehetnek, például elvonhatják a figyelmet a jelenben fontosabb ügyekről, vagy éppen negatív érzelmi állapotokhoz vezethetnek. A fontosságról beszámoló vizsgálati személyek elsősorban a megemlékezés, ünneplés fontosságát emelték ki, illetve a kollektív viktimizációhoz való személyes és/vagy családi kapcsolódást.

Az összehasonlító kollektív áldozati vélekedéseket illetően a legtöbben (30,9%) inkluzív áldozati vélekedésekről számoltak be, ezt követték az összehasonlítást expliciten elutasító vizsgálati személyek (10,1%), majd az exkluzív áldozati vélekedésekkel rendelkezők (9,4%). A saját csoport viktimizációját és az összehasonlítást komplex, például mind a saját csoportot, mind a külső csoportot áldozatként és agresszorként megjelenítő válaszadók aránya 8,6% volt. Kevesebben, de voltak olyan vizsgálati személyek, akik lefelé összehasonlításokkal éltek (4,3%). A lefelé összehasonlítással élő vizsgálati személyek többsége a lengyeleket említette (négy vizsgálati személy a hatból), egy-egy alkalommal kerültek említésre a bosnyákok, zsidók, roma emberek, szlávok és általánosságban más csoportok.

1. táblázat. A kódok előfordulása és példák (N = 139)

Kódok	Előfordulás	Példa válasz
I. Összehasonlító kollektív áldozati vélekedések (64 kódolt válasz, 46%)		
I.1. Exkluzív áldozati vélekedések	9,4%	„Az a véleményem, hogy a magyarokat ért sérelmek azért súlyosabbak, mert nem lehet belőlük felépülni. Olyan mérhetetlen károkat szenvedtünk, amiket 500 év alatt se lehet ellensúlyozni.”
I.2. Inkluzív áldozati vélekedések	30,9%	„A magyarokat sok sérelem érte, de a lengyeleket is. Nem egyedülálló a mi balsorsunk (...)”
I.3. Lefelé történő összehasonlítás	4,3%	„(...) a történelem során a magyaroknál szerencsétlenebbül csak a lengyelek jártak.”
I.4. Az összehasonlítás visszautasítása	10,1%	„Szerintem egyes 'szenvedések' nem összehasonlíthatóak, mint ahogy az egyéni fájdalom sem az. Nem lehet szerintem csoportok szenvedéseit összehasonlítani.”
I.5. Komplex áldozati narratíva és összehasonlítás	8,6%	„Azt gondolom szenvedtünk, mert ott van nekünk Muhi, Mohács, hódoltság, Trianon, ..., de volt olyan időszak, amikor kvázi hegemon helyzetben voltunk – Nagy Lajos – vagy mi nyomtunk el, raboltunk más népeket – »kalandozások«, »dualizmus«”.
II. A kollektív viktimizáció tanulságai (11 kódolt válasz, 7,9%)		
II.1. „Soha ne legyél többé áldozat”	2,9%	„Fontosnak tartom, hogy ne felejtjük el (a múlt szenvedéseit), de csupán azért, hogy még egyszer véletlenül se jussunk ugyanarra a sorsra.”
II.2. „Soha ne legyél tétlen bámészkodó”	0,7%	„A szenvedésre fontos emlékezni, hogy többet ne történhessen meg sem velünk, sem mással.”
II.3. „Soha ne használd az áldozattá válást előnyszerzésre”	0%	–
II.4. A viktimizáció megértése annak érdekében, hogy a békét elérhessük	0,7%	„Összességében úgy gondolom, hogy a geopolitikai helyzetből adódó szenvedésre az egész régió népességének érdemes emlékeznie (...) abból a célból, hogy a saját történelmi és geopolitikai szituációnkat megértve a jövőben olyan politikai, gazdasági döntéseket hozzassunk, melyekkel elkerülhetőek a múlt katasztrófái.”

(folytatás a következő oldalon)

1. táblázat. (Folytatás)

Kódok	Előfordulás	Példa válasz
II.5. Inkluzív tanulságok	0,7%	„A szenvedésre fontos emlékezni, hogy többet ne történhessen meg sem velünk, sem mással.”
II.6. „Soha ne legyél elkövető”	2,2%	„(...) a történelem csak arra jó, hogy tanuljunk az elődök hibáiból, nem pedig arra, hogy amiatt harapjuk egymás torkát”.
II.7. Mások tanulhatnak tőlünk (és így elkerülhetik az erőszakot)	0%	–
II.8. Mi tanulhatunk más viktimizált csoportok történetéből	0,7%	„Fontos tanulnunk mások hibáiból, és mások sorsából, hogy ne mindent a saját bőrünkön tapasztaljunk meg.”
II.9. Vannak tanulságai a viktimizációnknak	4,3%	„Fontos beszélni róluk azért is, mert ezekből tanulhatunk, de csak akkor, ha nem a sebeinket nyalogatjuk.”
III. A kollektív viktimizáció fontossága (79 kódolt válasz, 56,8%)		
III.1. A magyar csoport viktimizációja fontos	16,5%	„Természetesen fontosnak tartom a magyarság történelmének, és ezen belül természetesen a szenvedéseinek ismeretét. Fontosak a nemzeti ünnepek, megemlékezések, mert ezekkel erősíthető a közös identitás.”
III.2. A magyar csoport viktimizációja nem fontos	49,6%	„Nem kéne annyit foglalkozni a szenvedéssel. A rossz dolgokon való rágódás helyett foglalkozunk többet a pozitívumokkal.”
IV. A csoport viktimizációjának kiváltó okai (10 kódolt válasz, 7,2%)		
IV.1. A konfliktusban szereplő csoportokhoz kötődő belső okok	7,2%	„Nincs arra reflexió, hogy az 1848–49-es szabadságharc során a béna, nacionalista kisebbségpolitika, mely a hasonlóan elnyomott etnikumokat a Habsburgokhoz üzte, mekkora hátrányba hozta a »magyarokat« (...) hol a reflexív felelősségvállalás az első világháborúért?”
IV.2. Harmadik felekhez köthető, külső okok	0%	–
V. Egyéb kódok (39 kódolt válasz, 28,1%)		
V.1. Módszertani / politikai megjegyzések a kutatással kapcsolatban	12,9%	„Véleményem szerint az állítások nagy része sarkított. (...) Ez alapján elég nehéz lesz érdemi következtetéseket levonni...”

(folytatás a következő oldalon)

1. táblázat. (Folytatás)

Kódok	Előfordulás	Példa válasz
V.2. Egyéb áldozati kódok	7,2%	„Szerintem a mai „propaganda” a magyarok szenvedéseit felhasználva próbál minket magyarokat kivételes népként feltüntetni.”
V.3. Egyéb, nem a viktimizációhoz kapcsolható kódok	12,2%	„Mi értelme van Trianon miatt sírni, amikor ezt a kisebb területet se sikerül normálisan kormányozni? Ugyan már.”
VI. Magyarspecifikus kódok (32 kódolt válasz, 23%)		
VI.1. Trianon említése	16,6%	„Trianon az egyik legnagyobb még ma is vérző seb Magyarország életében, ami valóban páratlan a történelemben.”
VI.2. A szenvedésből született büszkeség elfogadása vagy elutasítása	5,8%	„Márpedig a magyar oktatási rendszer olyan (klasszikus, tehát a 19. századi ideológia szerint értett) nacionalista narratívát működtet, mely a <i>balsors, akit régen tép</i> , a történelmi viszontagságoknak kitett, de azokat túlélő nemzetképet kíván létrehozni.”
VI.3. Észlelt árulás	0,7%	„Senki nem emelt szót az érdekünkben, és azóta sem merült fel komolyabban egy normális határrendezés gondolata a Kárpát-medencében. Ettől a magyarság jelentős része valahol frusztrált, mert úgy érezzük, hogy a világ, Európa igazságtalanul bánt el velünk...”
VI.4. A viktimizáció láthatatlansága	0%	–

Megjegyzés: Mivel a kódolási egységek a vizsgálati személyek válaszai voltak, tehát egy válaszban több kód is megjelenhetett, az összesített gyakoriság meghaladta a 100%-ot.

A kollektív viktimizációval kapcsolatos tanulságok leggyakrabban általános, nem specifikus tanulságok voltak (4,3%). Ezek olyan válaszok voltak, amelyek ugyan megemlítették azt, hogy van tanulsága a történelmüknek, de konkrétan nem nevezték meg ezt a tanulságot. Négy vizsgálati személy (2,9%) a „Soha többet ne legyél áldozat!” tanulságot nevezte meg, és három vizsgálati személy (2,2%) a „Soha ne legyél elkövető!” tanulságot.

A kollektív viktimizáció kiváltó okait illetően kizárólag olyan okok kerültek megemlítésre, amelyek a konfliktust illetően belső okozókat neveztek meg (7,2%). Belső oknak tekintettük a konfliktusban szereplő csoportokat (magyarok akár úgy, mint agresszorok, akár úgy, mint áldozatok; a konfliktusban expliciten megjelenő külső csoportok) és azok vezetőit. A kódolási manuál alapján külső ok lett volna valamilyen harmadik, a konfliktusban közvetlenül nem érintett csoport említése (pl. a nemzetközi közösség; a háttérben működő erők), de ilyen válasz nem érkezett.

A kódok ötödik csoportjába elsősorban olyan válaszok tartoztak, amelyek tartalmi szinten értelmesek voltak, de nem illeszkedtek abba az elméleti keretbe, amelyben a kutatásunk kérdéseit megfogalmaztuk. Idetartoztak például azok a megjegyzések, amelyek a kutatás módszertanára vagy a viktimizációhoz szorosan nem kötődő aktuálpolitikai történésekre vonatkoztak. A vizsgálati személyek 28,1%-a fogalmazott meg ilyen válaszokat.

A kódok hatodik csoportjába a magyar kontextusra specifikus kódok tartoztak. Várakozásainkkal ellentétben a vizsgálati személyek körében a saját csoport észlelt elárulása, valamint a csoport viktimizációjának a láthatatlansága nem jelent meg. A szenvedésből született büszkeség gondolata nyolc válaszban volt kódolható: ezek túlnyomó többsége (hat válasz) ennek a gondolatnak az explicit elutasítása volt. Trianont változatos módon (ld. lentebb a kódok összefonódásánál) összesen 23 vizsgálati személy említette meg külön is.

Az adatok elemzésének a következő lépésében azt vizsgáltuk, hogy a főkérdések hogyan kapcsolódnak egymáshoz. A leggyakrabban az inkluzív áldozati vélekedések jártak együtt a viktimizáció fontosságának a hiányával (13,7%), valamint több olyan válaszadó is volt, akik egyszerre számoltak be a viktimizáció fontosságáról és annak hiányáról (9,4%). A trianoni békeszerződést a vizsgálati személyek 8,6%-a említette együtt inkluzív áldozati vélekedésekkel, és 7,2% a viktimizáció fontosságának a hiányával. Az inkluzív áldozati vélekedések a vizsgálati személyek 6,5%-nál együtt jártak az összehasonlítás elutasításával vagy a viktimizáció fontosságával. A vizsgálati személyek 5,7%-a egyszerre említett inkluzív áldozati vélekedéseket és a saját csoport viktimizációjának komplexitását, valamint ugyanilyen arányban fordult elő a saját csoport viktimizációjának a komplexitása a viktimizáció fontosságának a hiányával. Hat vizsgálati személy (4,3%) említette párban a következő kódokat: inkluzív és exkluzív áldozati vélekedések; Trianon és a viktimizáció fontossága; a szenvedésből született büszkeség elutasítása és a viktimizáció fontosságának a hiánya. Öt vizsgálati személy (3,6%) említette párban a következő kódokat: a viktimizáció fontosságának a hiánya a viktimizáció általános tanulságaival; Trianon és exkluzív áldozati vélekedések; Trianon és a viktimizáció belső okai. Fontos eredmény, hogy az exkluzív áldozati vélekedések még a saját csoport viktimizációját fontosnak tartó vizsgálati személyeknél is csak két esetben jelentek meg (1,4%).

MEGBESZÉLÉS

Vizsgálatunkban arra vállalkoztunk, hogy egy kérdőív végén szereplő nyitott kérdésre adott válaszok mentén tárjuk fel a magyarok áldozatiságával kapcsolatos vélekedéseket. Ezzel az

eljárással a következő kérdésekre kerestük a választ: (1) Mennyire jelennek meg a korábban feltárt kollektív áldozati vélekedések és más, korábban kevésbé vizsgált kollektív áldozati vélekedések a magyar kontextusban? (2) Milyen kapcsolatban vannak egymással az egyes áldozati vélekedések? (3) Mennyire fontos a vizsgálati személyek számára a csoport viktimizációja?

Eredményeink szerint a vizsgálati személyek többnyire inkluzív kollektív áldozati vélekedések mentén írták le a magyar csoport viktimizációját, de sokan elutasították azt a gondolatot, hogy az összehasonlítás lehetséges volna. A szakirodalomban nagy jelentőséggel bíró exkluzív áldozati vélekedések csak kevés vizsgálati személynél jelentek meg (ld. Szabó, 2020).

A válaszok alapján a magyar kollektív viktimizáció máshogyan szerveződik, mint a szakirodalomban többet vizsgált kontextusok. Ebben a kontextusban az első nagy dilemma az, hogy a történelmi viktimizációnak van-e jelentősége napjainkra nézve. A vizsgálati személyek között megoszlottak az ezzel kapcsolatos vélemények, sőt az egyes vizsgálati személyek válaszaiban is többször jelent meg egyszerre mind a fontosság, mind a fontosság hiánya. A válaszok alapján egyfajta zavartság és lezáratlanság jellemzi a csoport kollektív traumáihoz való viszonyulást: alig-alig jelentek meg okok vagy éppen tanulságok, és még azoknál a vizsgálati személyeknél is, akik úgy vélték, hogy van tanulsága a történelmünknek, ez leginkább nem specifikus, nem konkretizálható tanulság volt. A zavartságot mutatta az is, hogy a vizsgálati személyek közül többeknél megjelent az, hogy mintha nem lehetne konstruktív megemlékezés formájában viszonyulni az eseményekhez: vagy nem foglalkozunk a történelemmel, vagy ahogyan az egyik vizsgálati személy fogalmazott, „ökölrázó trianonmániásnak” tűnünk. Ezek az eredmények jól illeszkednek arra a gondolatvilágra, amelyet László János és kutatócsoportja (ld. László, 2012) fogalmazott meg: a történelmi események feldolgozatlanágát tükrözik a magyarázat és tanulság nélküli, ambivalens viszonyulások. Szembetűnő, hogy nem csak az exkluzív kollektív áldozati vélekedések maradtak el a válaszokból, hanem a fontosság és az inkluzív vélekedéseken kívül azok az áldozati vélekedések is, amelyek potenciálisan fontosak lehetnek ebben a kontextusban. Ilyen például a viktimizáció észlelt láthatatlansága, az észlelt belső és külső áruulás, vagy éppen a viktimizáció hátterében meghúzódó összeesküvés-elméletek mint magyarázatok (Bilewicz és Liu, 2020; Szabó, 2020; Vincze, Jenei, Pólya és Erát, 2021). A szenvedésből született büszkeség (Szabó, 2020) megjelent a válaszokban, igaz, elutasító formában: az ilyen kóddal illelhető válaszok többsége éppen arról szólt, hogy le kellene számolni a csoport viktimizációjához kapcsolódó hübriszszel, glorifikációval (Szabó és László, 2014). Annak, hogy ezek a válaszok elmaradtak, részben módszertani okai is lehetnek, amelyekről a limitációk részben írnak.

A kollektív áldozati vélekedések összefonódásában a legfontosabb eredmény, hogy egymással látszólag ellentmondásban lévő áldozati vélekedések is gyakran összekapcsolódnak: például a csoport viktimizációja bizonyos szempontból fontos (mert emlékezni kell rá, mert tovább kell adni), más szempontból viszont nem (mert a túlzott fókusz helyett tovább kell lépni, el kell kerülni a negatív következményeket, a jelenre és a jövőre kell koncentrálni). Az exkluzív és inkluzív áldozati vélekedések is többször megjelentek egymás mellett: Trianont például több vizsgálati személy említi meg, mint egyedülálló eseményt, miközben tágabb perspektívából tekintve a csoport szenvedése nem több, nem súlyosabb, mint más csoportoké. A lefelé összehasonlító kollektív áldozati vélekedésekkel kapcsolatban fontosnak tartjuk kiemelni, hogy azok többnyire a lengyel csoporthoz kapcsolódtak, és inkább a Cohrs és munkatársai (2015) által leírt szelektív inkluzív – ebben az esetben szelektív lefelé összehasonlító – áldozati vélekedések

csoportjába tartoznak. Nem arról van szó ugyanis, hogy a vizsgálati személyek elismerték volna, hogy az ismétlődő konfliktusokban minden fél szenvedett, vagy éppen, hogy a szerepek felcserélődtek időről időre (áldozatból agresszor, agresszorból áldozat lett), hanem arról, hogy a saját csoport viktimizációját egy a konfliktusaink szempontjából kevésbé releváns csoport szenvedéséhez viszonyítva értelmezték. Ez szelektív, mert nem tartalmazza a konfliktusban részt vevő csoportokat, másrészt stratégiaként is lehet értelmezni, hiszen ezáltal szövetségest tudunk találni egy alapvetően szövetségesek nélküli reprezentációs térben (ld. László, 2012; Yildiz és Verkuyten, 2011).

A vizsgálatunk eredményeit természetesen érdemes a vizsgálat korlátainak a figyelembevételével értékelni. Az egyik legfontosabb korlát, hogy bár a kutatásunk a Likert-skálás kérdésekhez képest tágabb lehetőségeket adott a vizsgálati személyek számára, mégis ez a vizsgálati elrendezés továbbra is meghatározta a vizsgálati személyek gondolkodását. Mivel a nyitott kérdés az összehasonlító kollektív áldozati vélekedéseket és a személyes fontosságot mérő kérdőívet követően került feltételre, nem meglepő, hogy a válaszok többsége továbbra is ezekre a szempontokra (fontosság, összehasonlítás) reflektált, és kevésbé kerültek előtérbe más kollektív áldozati vélekedések, vagy éppen a viktimizáció okai és tanulságai. Egy másik korlát a kapott eredmények értelmezéséhez kapcsolódik. Annak ellenére, hogy az eredmények bemutatása során mi is köztük a kódok gyakorisági eloszlását, valójában nem a gyakorisági adatok jelentik a legfontosabb eredményeket. Mivel az adatfelvétel kényelmi mintavétellel történt, így a vizsgálatban részt vevő személyek nem reprezentálták a vizsgálni kívánt populációt: többnyire magas végzettséggel rendelkező, városban lakó fiatalok válaszoltak a feltett nyitott kérdésre (mint ahogyan a kérdőíves vizsgálatban is felül volt reprezentálva ez a csoport). A teljes populációban feltételezhető, hogy máshogy alakulnának ezek a gyakorisági adatok (pl. az exkluzív áldozati vélekedések aránya; a viktimizáció fontosságának az aránya). Az ilyen típusú adatok elemzése során a gyakoriságnál jóval fontosabb az a reprezentációs tér, amely megjelent a vizsgálati személyek válaszaiban. A kutatásunk legfontosabb eredményei valójában arra vonatkoznak, hogy például egyszerre lehetséges exkluzív és inkluzív áldozati vélekedésekkel rendelkezni, vagy hogy bizonyos szempontból fontos, más szempontból nem fontos, ami a csoporttal a múltban történt. A vizsgálatunk megmutatta például, hogy a csoporttagok egy bizonyos körében érvényes álláspont a szenvedésből született büszkeség elutasítása, főleg annak negatív következményei miatt a jelenre és a jövőre vonatkozóan. A csoporttagok egy része türelmetlenséget mutatott a csoport viktimizációjával kapcsolatban, és azt emelte ki, hogy más dolgokra kellene koncentrálni a múlt szenvedései helyett. Megint mások a zavarukról számoltak be, amely szerint nem lehet a csoport legjelentősebb traumájával „egészséges”, „konstruktív” viszonyulást kialakítani: az esemény következményeinek lezáratlansága miatt (pl. határon túli magyarok) nem megoldás az esemény teljes ignorálása, ugyanakkor az eseménnyel foglalkozó csoporttagokat könnyen „ökölrázó trianonmániásként” láthatják a többiek. A lezárás hiányát mutatja az egyik vizsgálati személy válasza: „Az a véleményem, hogy a magyarokat ért sérelmek azért súlyosabbak, mert nem lehet belőlük felépülni. Olyan mérhetetlen károkat szenvedtünk, amiket 500 év alatt se lehet ellensúlyozni. Lehet, hogy voltak olyan népek, akik több vérvesszést szenvedtek (zsidók, ruszok), de az ő lelki sebeik begyógyultak, mert siker lett a vége. (...) Nem tudom mi kárpótolhatná a magyar nemzet lelkét a 20. századért.” A vizsgálatunk korlátaira is reagálva a jövőben olyan kvalitatív vizsgálati módszerekkel szeretnénk vizsgálni a magyar kollektív áldozati vélekedések rendszerét, mint az interjúk lekérdézés és

a Q-szortírozás, amelyek még tágabb teret engednek a vizsgálati személyeknek a válaszadás során. Ezekben a kutatásokban szeretnénk jobban vizsgálni a kollektív áldozati vélekedésekhez kötődő érzelmeket a Leach (2020) által javasolt értékelő megközelítést használva az adatok feldolgozása során.

KÖVETKEZTETÉSEK

A magyar csoport kollektív áldozati tudatának egy központi kérdése a történelmi viktimizáció fontossága. Az összehasonlító kollektív áldozati vélekedések közül elsősorban az inkluzív vélekedések jelennek meg, illetve az összehasonlítás elutasítása. A történelmi viktimizáció az okok és a tanulságok szintjén kevésbé feldolgozott, a kollektív traumához való viszonyulásra jellemző egyfajta zavarodottság, ambivalencia. A szenvedésből született büszkeség gondolatát ugyan a vizsgálati személyeink többsége elutasította, mégis a reakciójuk jelezte, hogy ez egy érvényes gondolat ebben az identitáskonstrukcióban.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Szeretnénk köszönetet mondani azoknak a kutatóknak, akik a nemzetközi kutatás keretében hozzájárultak ahhoz, hogy ez a tanulmány létrejöjjön: Johanna R. Vollhardtnak (Clark University), Andrew McNeillnek (Northumbria University), Eliana Hadjiandreounak (Penn State University) és Mikolaj Winiewskinek (University of Warsaw). Továbbá szeretnénk köszönetet mondani a Pécsi Tudományegyetem és az Eötvös Loránd Tudományegyetem azon BA és MA pszichológus hallgatóinak, akik a cikkben szereplő adatbázis összegyűjtését segítették.

Támogatás, finanszírozás

A kutatás az NKFI támogatásával valósult meg. A pályázat száma: K-119433. A tanulmány a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási Ösztöndíja és az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-21-5 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

IRODALOM

- Bar-Tal, D., & Antebi, D. (1992a). Beliefs about negative intentions of the world: A study of the Israeli siege mentality. *Political Psychology*, 13, 633–645.
- Bar-Tal, D., & Antebi, D. (1992b). Siege mentality in Israel. *International Journal of Intercultural Relations*, 16, 251–275.
- Bar-Tal, D., Chernyak-Hai, L., Schori, N., & Gundar, A. (2009). A sense of self-perceived collective victimhood in intractable conflicts. *International Review of the Red Cross*, 91(874), 229–258.
- Bilewicz, M., & Jaworska, M. (2013). Reconciliation through the righteous: The narratives of heroic helpers as a fulfillment of emotional needs in Polish-Jewish intergroup contact. *Journal of Social Issues*, 69, 162–179.

- Bilewicz, M., & Liu, J. (2020). Collective victimhood as a form of adaptation: A world-systems perspective. In J. R. Vollhardt (Ed.), *The social psychology of collective victimhood* (pp. 120–140). Oxford: Oxford University Press.
- Cohrs, J. C., McNeill, A., & Vollhardt, J. R. (2015). The two-sided role of inclusive victimhood for intergroup reconciliation: Evidence from Northern Ireland. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 21, 634–647.
- Csepeli, Gy. (1992). *Nemzet által homályosan*. Budapest: Századvég.
- Csepeli, Gy. (2013a). A magyar faj abszurditása (Prolegomena egy hasonló című, tervezett könyvhöz). *Mozgó Világ*, 39(1), 74–82.
- Csepeli, Gy. (2013b). Nemzeti emlékezet, nemzeti felejtés. A Történelemtanárok Egylete által szervezett Mire emlékszünk? A közösségi memória szelektivitása Magyarországon és a nagyvilágban című konferencián elhangzott előadás bővített, írásos változata. Letöltve: 2021. 11. 02-án: http://www.tte.hu/media/pdf/nemzeti_emlekezet.pdf.
- Csertő, I., & László, J. (2013). Intergroup evaluation as an indicator of emotional elaboration of collective traumas in national historical narratives. *Sociology Study*, 3(3), 207–224.
- David, O., & Bar-Tal, D. (2009). A sociopsychological conception of collective identity: The case of national identity as an example. *Personality and Social Psychology Review*, 13, 354–379.
- De Guismé, L., & Licata, L. (2017). Competition over collective victimhood recognition: When perceived lack of recognition for past victimization is associated with negative attitudes towards another victimized group. *European Journal of Social Psychology*, 47, 148–166.
- Ferenczhalmi, R., Szalai, K., & László, J. (2011). Az ágencia szerepe történelmi szövegekben a nemzeti identitás szempontjából. *Pszichológia*, 1, 35–46.
- Fülöp, É. (2010). *A történelmi pálya és a nemzeti identitás érzelmi szerveződése*. Doktori disszertáció. Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Pszichológia Doktori Iskola Szociálpszichológia Program.
- Fülöp, É., Csertő, I., Ilg, B., Szabó, Zs. P., Slugoski, B., & László, J. (2013). Emotional elaboration of collective traumas in historical narratives. In J. P. Forgas, O. Vincze, & J. László (Eds.), *Social cognition and communication* (pp. 245–262). Sydney Symposium for Social Psychology.
- Fülöp, É., & Kövágó, P. (2018). *A kollektív áldozati szerep szociálpszichológiája*. Budapest: Oriold és Társai Kft.
- Galili, L. (2018. január 29.). Analysis: The ‘competitive victimhood’ behind Poland’s Holocaust bill. *I24News*. Letöltve: 2021. 11. 02-án: <https://www.i24news.tv/en/news/international/europe/166325-180129-analysis-poland-s-controversial-holocaust-bill-and-competitive-victimhood>.
- Golec de Zavala, A., & Cichocka, A. (2012). Collective narcissism and anti-Semitism in Poland. *Group Processes & Intergroup Relations*, 15(2), 213–229.
- Gyáni, G. (2012. augusztus 10.). Trianon versus holokauszt. *Élet és Irodalom*. Letöltve 2022. 01. 31-én: <https://www.es.hu/cikk/2012-08-10/gyani-gabor/trianon-versus-holokauszt.html>.
- Jenei, D., & Vincze, O. (2021). Múlt és identitás: Elfogult emlékezet a történetekben. In B. Papp (Ed.), *Lélek és Történelem: Örökség* (pp. 171–185). Budapest: ELTE BTK.
- Klar, Y., Schori-Eyal, N., & Klar, Y. (2013). The “Never again” state of Israel: The emergence of the Holocaust as a core feature of Israeli identity and its four incongruent voices. *Journal of Social Issues*, 69, 125–143.
- Ladányi, J. (2015). *Önpusztító nemzeti habitus*. Budapest: L’Harmattan.
- László, J. (2012). *Történelem-történetek: Bevezetés a narratív szociálpszichológiába*. Budapest: Akadémiai.

- Leach, C. W. (2020). The unifying potential of an appraisal approach to the experience of group victimization. In J. R. Vollhardt (Ed.), *The social psychology of collective victimhood* (pp. 191–225). Oxford University Press.
- McManus, J. F. (2006. november 13.). Betrayal “Made in the U.S.A.”. *The New American*. Letöltve: 2021. 11. 02-án: <https://www.thenewamerican.com/usnews/foreign-policy/item/24487-betrayal-made-in-the-u-s-a>.
- McNeill, A., Pehrson, S., & Stevenson, C. (2017). The rhetorical complexity of competitive and common victimhood in conversational discourse. *European Journal of Social Psychology*, 47, 169–179.
- Mészáros, N. Zs., & Szabó, Zs. P. (2018). „Egy ezredévi szenvedés...” – Kollektív áldozati hiedelmek és hatásuk Magyarországon. In É. Fülöp, & P. Kővágó (Eds.), *A kollektív áldozati szerep szociálpszichológiája*. Budapest: Oriold Kiadó.
- Mészáros, N. Zs., Szabó, Zs. P., & László, J. (2013). Consensus and differences in the judgment of historical events. In P. Cunningham (Ed.), *Identities and citizenship education: Controversy, crisis and challenges: Selected papers from the fifteenth conference of the children's identity and citizenship in Europe academic network* (pp. 656–668). London Metropolitan University.
- Mészáros, N. Zs., Vámos, E., & Szabó, Zs. P. (2018). Sérülékeny identitás. A kollektív áldozati tudat pszichológiai hatásai. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 72, 345–379.
- Moldoveanu, D. (2016. április 9.). Callixtus III, the isolated crusader. *IIEB*. Letöltve: 2021. 11. 02-án: <https://www.elsborja.cat/blog/Callixtus-iii-the-isolated-crusader>.
- Nair, R., & Vollhardt, J. R. (2019). Intersectional consciousness in collective victim beliefs: Perceived intragroup differences among disadvantaged groups. *Political Psychology*, 40, 917–934.
- Nair, R., & Vollhardt, J. R. (2020). Intersectionality and relations between oppressed groups: Intergroup implications of beliefs about intersectional differences and commonalities. *Journal of Social Issues*, 76, 993–1013.
- Nets-Zehngut, R., & Bar-Tal, D. (2007). The intractable Israeli-Palestinian conflict and possible pathways to peace. In J. Kuriansky (Ed.), *Beyond bullets and bombs: Grassroots peacebuilding between Israelis and Palestinians* (pp. 3–13). Praeger Publishers/Greenwood Publishing Group.
- Noor, M., Brown, R. J., & Prentice, G. (2008). Precursors and mediators of intergroup reconciliation in Northern Ireland: A new model. *British Journal of Social Psychology*, 47, 481–495.
- Noor, M., Shnabel, N., Halabi, S., & Doosje, B. (2015). Peace vision and its socio-emotional antecedents: The role of forgiveness, trust, and inclusive victim perceptions. *Group Processes & Intergroup Relations*, 18, 644–654.
- Noor, M., Shnabel, N., Halabi, S., & Nadler, A. (2012). When suffering begets suffering: The psychology of competitive victimhood between adversarial groups in violent conflicts. *Personality and Social Psychology Review*, 16(4), 351–374.
- Pataki, F. (2011). *A varázsát veszített jövő*. Budapest: Noran Libro.
- Penic, S., Elcherth, G., & Morselli, D. (2017). Inter-group forgiveness in the aftermath of symmetric and asymmetric communal violence: Contact density and nationalistic climates as contextual mediators. *European Journal of Social Psychology*, 47, 209–227.
- Schori-Eyal, N., Klar, Y., & Ben-Ami, Y. (2017). Perpetual ingroup victimhood as a distorted lens: Effects on attribution and categorization. *European Journal of Social Psychology*, 47, 180–194.
- Schori-Eyal, N., Klar, Y., Roccas, S., & McNeill, A. (2017). The shadows of the past: Effects of historical group trauma on current intergroup conflicts. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 43, 538–554.
- Schreier, M. (2012). *Qualitative content analysis in practice*. London: Sage.

- Staub, E., & Vollhardt, J. R. (2008). Altruism born of suffering: The roots of caring and helping after victimization and other trauma. *American Journal of Orthopsychiatry*, 78, 267–280.
- Szabó, Zs. P. (2020). Studied and understudied collective victim beliefs. What have we learned so far and what's ahead? In J. R. Vollhardt (Ed.), *The social psychology of collective victimhood* (pp. 163–185). Oxford: Oxford University Press.
- Szabó, Zs. P., & László, J. (2014). A nemzettel való azonosulás magyar kérdőíve. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 69, 293–318.
- Taylor, S. E., Wood, J. V., & Lichtman, R. R. (1983). It could be worse: Selective evaluation as a response to victimization. *Journal of Social Issues*, 39, 19–40.
- Terry, G., & Braun, V. (2017). Short but often sweet: The surprising potential of qualitative survey methods. In V. Braun, V. Clarke, & D. Gray (Eds.), *Collecting qualitative data. A practical guide to textual, media and virtual techniques* (pp. 15–44). Cambridge: Cambridge University Press.
- Trianon 100 MTA-Lendület Kutatócsoport (2020. június 1.). Egy országos közvéleménykutatás eredményei. *Trianon 100 MTA-Lendület Kutatócsoport*. Letöltve: 2022. 02. 04-én: <https://trianon100.hu/cikk/egy-orszagos-kozvelemenykutatas-eredmenyei>.
- Twali, M. S. (2019). The role of identity transformation in comparative victim beliefs: Evidence from South Sudanese diaspora. *Journal of Social and Political Psychology*, 7, 1021–1043.
- Vincze, O. (2009). *Mentális állapotok jelentősége csoporttörténetekben a saját és a külső csoport vonatkozásában*. Doktori disszertáció. Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Pszichológia Doktori Iskola Szociálpszichológia Program.
- Vincze, O., Ilg, B., & Pólya, T. (2013). The role of narrative perspective in the elaboration of individual and historical traumas. In J. P. Forgas, O. Vincze, & J. László (Eds.), *Social cognition and communication* (pp. 229–244). Psychology Press.
- Vincze, O., Jenei, D., Pólya, T., & Erát, D. (2021). Adjusting to the canon: Organization of communicative memory in light of collective victimhood. *Journal of Pacific Rim Psychology*, 15, 1–18.
- Vollhardt, J. R. (2012). Collective victimization. In L. Tropp (Ed.), *The oxford handbook of intergroup conflict* (pp. 136–157). Oxford: Oxford University Press.
- Vollhardt, J. R., & Bilali, R. (2015). The role of inclusive and exclusive victim consciousness in predicting intergroup attitudes: Findings from Rwanda, Burundi, and DRC. *Political Psychology*, 36, 489–506.
- Vollhardt, J. R., Cohrs, J. C., Szabó, Zs. P., Winiewski, M., Twali, M. S., Hadjiandreou, E., & McNeill, A. (2021). The role of comparative victim beliefs in predicting support for hostile versus prosocial intergroup outcomes. *European Journal of Social Psychology*, 51, 505–524.
- Vollhardt, J. R., Mazur, L. B., & Lemahieu, M. (2014). Acknowledgment after mass violence: Effects on psychological well-being and intergroup relations. *Group Processes and Intergroup Relations*, 17, 306–323.
- Vollhardt, J. R., & Nair, R. (2018). The two-sided nature of individual and intragroup experiences in the aftermath of collective victimization: Findings from four diaspora groups. *European Journal of Social Psychology*, 48, 412–432.
- Vollhardt, J. R., Szabó, Z. P., McNeill, A., Hadjiandreou, E., & Winiewski, M. (2021). Beyond comparisons: The complexity and context-dependency of collective victim beliefs. *European Journal of Social Psychology*, Early View.
- Woolford, A., & Wolejszo, S. (2006). Collecting on moral debts: Reparations for the Holocaust and Porajmos. *Law and Society Review*, 40, 871–902.

Yildiz, A. A., & Verkuyten, M. (2011). Inclusive victimhood: Social identity and the politicization of collective trauma among Turkey's Alevis in Western Europe. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 17, 243–269.

“Nothing could compensate the Hungarian nation’s soul for the 20th century” – An investigation of the collective victim beliefs in the Hungarian context

Zsolt Péter Szabó, Málna Benza, Edina Nikoletti, Julianna Oláh and
Gréti Mirtyll Miasnikov

Background and aims: The main aim of our study was to investigate collective victim beliefs in the Hungarian context with an open-ended question. The main questions were: (1) What kind of collective victim beliefs are present in the Hungarian context? (2) How are collective victim beliefs related to each other? (3) How important is historical collective victimization for group members? *Method:* This study was conducted in the framework of a large survey study. In the survey study, 933 participants filled the comparative collective victim beliefs questionnaire. After the questionnaire, we asked participants to answer an open-ended question about the in-group’s victimization. 139 participants answered this question. We developed a codebook for content coding. *Results:* Our study demonstrated that the importance of the in-group’s historical victimization is debatable among group members. Many participants mentioned inclusive collective victim beliefs. When participants talked about the in-group’s historical victimization, they often did it without mentioning any causes or lessons related to this experience. *Conclusions:* Comparative collective victim beliefs are not as important in the Hungarian context as in previously investigated contexts. In the Hungarian context, most of the answers were related to the subjective importance of the in-group’s historical victimization.

KEYWORDS

collective victim consciousness, comparative collective victim beliefs, Hungarian national identity

Open Access. A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)

